

RECENSIONER

Orvar Löfgren: *On Holiday. A History of vacationing*. University of California Press, Berkeley & Los Angeles 1999. 320 s., ill. ISBN 0-520-21767-5.

Turismens historia under de senaste två till tre hundra åren är ämnet för Orvar Löfgren i *On Holiday. A History of vacationing*. Det har blivit en välskriven och idérik studie som lär en mycket, framförallt om 1900-talets utveckling. Inte minst lockar därvid till igenkännande leenden behandlingen av nordamerikaners och skandinavens tillflykt till sommarställen i eller intill gamla fiskelägen, där sommargästerna sedan snart nog börjar skilja på varandra efter i vilken turordning de kommit dit och i vissa fall bromsar vidare exploatering samt blir bättre habituärer på den lokala historien än ursprungsbe-folkningen. Rik på poänger är likaså framställningen av massturismen till i första hand Medelhavets soliga stränder, utifrån betraktad följderna av faktorer som längre semestrar, bättre materiella villkor, charterflygets framväxt och den ständigt växande turistindustrins ansträngningar, men från den enskilde resenärens synpunkt en företeelse styrd av nyfikenhet, önskan att pröva andra livsstilar, göra sinnliga erfarenheter. Ett rikt och mångfacetterat material nyttjas, från reseskildringar över romaner, reklam, vykort och legoklossar till författarens egna erfarenheter och minnesbilder. Ett trettiotal träffande illustrationer ledsagar framställningen, som också stöds av ett avslutande person- och sakregister; mindre lyckat är det dock att innehållsförteckningen endast mönstrar kapitelrubriker, inte i boken förekommande underrubriker.

Boken är sinnrikt konstruerad med hjälp av ett antal huvudmetaforer och nyckelord: stranden, solen, minnet, dagdrömmen, blicken, kroppen, det vilda etc. Inför den grundläggande distinktionen, övertagen från den franske sociologen Jean-Didier Urbain, mellan turisten som antingen en energisk och inlärande Phileas Fogg som skyndar från resmål till resmål, eller en hedonistisk och från alltihop flyende Robinson Crusoe som vill skapa sig en alternativ tillvaro, känner emellertid under-tecknad en viss tvekan; nog grundar sig den senare

protagonistens isolering på skeppsbrott, liksom han sedan i sitt strävsamma arbete framstår som en västerländsk kulturhero. Det var också snarast därför som Defoes roman utgjorde rekommenderad pedagogisk kost av Rousseau med flera på 1700-talet. Ett metodiskt frågetecken kan man sätta för att ställa de två 1700-talsresenärerna Linné och Linnerhielm mot varandra, där den sistnämnde får representera en ny sorts seende – det pittoreska – mot ett äldre klassificerande och registrerande betraktelsesätt. Linné, som var vetenskaplig resenär och till skillnad från Linnerhielm illa platsar i en turishistoria, jämförs bättre med t.ex. Zetterstedt, vars lappländska resa 1821 är påtagligt litterär och skildrar de norrländska forsarna med skräck-blandad förtjusning.

Möjligen kan man också tycka att betoningen i boken på det inlärdas seendet och hur turistens blick förändrats under tidernas gång vid något tillfälle blir lite väl estetiserande, särskilt i de partier som ligger längre tillbaks i tiden. De fätöljresenärer som enligt författaren vid sekelskiftet 1800 satt och dagdrömde med en reseskildring i handen, har inte ensidigt hållit sig till böcker av pittoreska resenärer på jakt efter Europas bästa vyer. Den sortens oftast exklusiva böcker utgjorde en rännil i reseboksfloden. En försvarlig andel bestod av regelrätta äventyrsberättelser eller fakta-sprängda redogörelser för vetenskapliga upptäcktsfärder till avlägsna hörn som Burma, Sydafrika, Söderhavet eller Kamtjatka. Även kronologin kan vara något svävande i de partier av boken som berör äldre tider, medan de tenderar att bli aningen för precisa och symboliskt laddade på 1900-talet: att "fritid blev en symbol för modernitet" på tidigt trettiotal "när socialdemokraterna kom till makten i Sverige" (s. 271) låter sig sägas, men marken var som författaren tidigare visat i bland annat behandlingen av Svenska turistföreningens väl förberedd.

Dock, detta är randanmärkningar. Löfgren rör sig hemtamt på väldiga områden i så väl tid som rum, och bjuder frikostigt på träffande iakttagelser. Förändrade resrutten, enskilda turistorters uppgång och fall, turistindustrins strävanden efter standardisering och ekono-

mi, stränders omformning och simbassängens historia, nya kategorier av resenärer, souvenirernas innebörd, jakten på de sinnliga upplevelserna, solbadandets svårinlärda och geografiskt skiftande kodex liksom den påtagliga risken för att drabbas av leda på badstranden är bara några av ämnena som berörs. Inte minst givande framstår de mer socialpsykologiska resonemangen om hur turisterna förhåller sig till varandra, från dem som finner trygghet i gruppen och semesterbyn till dem som utvecklar sig (särskilt om de tillhör akademikernas skara) till "anti-turister" med anspråk på att vara riktiga resenärer. Löfgren omfattar sina turister med värme och följer dem och deras drömmar i spåren med rekonstruerande fantasi. *On Holiday* är en viktig bok om ett alltmär betydelsefullt ämne.

Jakob Christensson, Lund

Skogsliv. Kulturella processer i nordiska skogsbygder. Ingar Kaldal, Ella Johansson, Bo Fritzboeger, Hanna Snellman (red.). Historiska Media, Lund 2000. 400 s., ill. ISBN 91-88930-98-X.

Den nordiska människan brukar framställas som en naturälskande varelse. Inte sällan är skogen föremålet för känslorna och skogen har också kommit att bli en viktig plats för den moderna, urbaniserade människans rekreationsbehov. Men skogen är förstås något mer; en arbetsplats, en produktionsresurs, ett kapital och en plats av sociala konflikter, makt och motstånd. Många människor har levat, och lever än idag, i en tillvaro som är präglad av skogens sociala och kulturella villkor. Och för oss alla, vare sig vi står i nära kontakt med den eller inte, så betyder skogen något.

Antologin *Skogsliv* är resultat av ett som jag förstår ganska löst samarbete mellan femton forskare från sju länder och olika vetenskapliga discipliner – bland annat etnologi, historia, antropologi och konstvetenskap. Författarnas gemensamma utgångspunkt är just skogen, eller rättare sagt, den nordiska skogsbygden som kulturmiljö. Det historiska perspektivet dominerar och tidsmässigt rör sig de flesta artiklarna kring 1800- och 1900-talens sociala och kulturella omvandlingar. Spelet mellan modernitet och tradition, mellan förändring och kontinuitet bildar ett underliggande tema i flera av texterna liksom relationen mellan människa, landskap och olika kultur- och identitetsskapande processer.

Bokens första avdelning ägnas olika aspekter på

arbete, kön och lokala identiteter bland skogsbygdens människor. Ella Johansson analyserar hur bönder och obesuttna på olika sätt förhöll sig till skogen och dess resurser i det sena 1800-talets allt mer socialt skiktade samhälle. Kjell Hansens bidrag diskuterar hur skogsbygden bildat bas för skapandet av lokala identiteter och olika former av motstånd i efterkrigstidens välfärdsbygge. I en jämförande studie diskuterar Tim Ingold finnars och samers identitetsskapande processer i förhållande till deras olika sätt att använda sig av och uppfatta miljön. Ingar Kaldal har med utgångspunkt i mäns och kvinnors berättelser om sitt arbetsliv analyserat manliga och kvinnliga livskarriärer i svensk-norska skogsbygder efter 1930-talet. Andra bidrag under detta tema handlar om flottningsskulturen i norra Finland och skogsbrukets betydelse i Gränskarelen.

Ägande, maktutövning och social dominans kan sägas bilda temat för antologins andra block. Kerstin Sundberg belyser konflikten mellan godsherrn och den övriga befolkningen kring skogsnyttjandet vid ett skåniskt gods och analyserar konfrontationen mellan böndernas "olydnadskultur" och en ny och marknadsorienterad godsdrift. Det folkliga bruket att nyttja skog som formellt ägdes av andra diskuteras i flera bidrag i termer av tjuvnad och motstånd.

Boken avslutas med två artiklar som behandlar skogen som ett ideologiskt landskap. Sigfried Becker diskuterar hur 1800-talets tyska nationalism och senare den nazistiska propagandan använde sig av skogen som symbol för nationell enhet och som metafor för den tyska folksjälen. Föreställningar om skogen som en särskilt arisk och germansk miljö utnyttjades medvetet av den nazistiska propagandan i en rad olika sammanhang. Bland annat, skriver Becker, framhölls skogen vara en upphöjd förebild för artens renhållning.

Michelle Facos skriver om skogen och skapandet av nationell identitet i svenska och norska skolböcker. Skogen och skogslivet, menar Facos, har påfallande ofta använts i pedagogiskt och fostrande syfte som en spegelbild av det önskvärda och ideala samhället.

Skogsliv är en omfångsrik och ganska kompakt läs-upplevelse och det är kanske inte alla artiklar som infriar baksidestextens löfte om en essäistisk stil. Som ofta är fallet med antologier saknar man det kitt som förmår binda samman artiklarna till att bli någonting mer än enbart en samling var för sig intressanta och välskrivna artiklar. Ett gemensamt perspektiv, några teser eller någon idé som tilläts att fördjupas, problematiseras och vända och vridas på i konfrontationen med